สภาพการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย*

Conditions of Information Management of Lanna Local Wisdom in Thai Universities.

จามจุรี จิโนสวัสดิ์ (Jamjuree Jinosawat)**
วรรษพร อารยะพันธ์ (Watsaporn Arayaphan)***

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือ กลุ่มประชากร ประกอบด้วย ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 หน่วยงาน คือ 1) หน่วยงานด้านบริการสารสนเทศหรือห้องสมุด 2) หน่วยงานด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และ 3) หน่วยงานด้านการวิจัย ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเขตภาคเหนือตอนบน จำนวน 8 จังหวัด ผลการศึกษาด้านการบริหารจัดการ มีดังนี้ 1) ด้านโครงสร้าง พบว่าทุกหน่วยงานเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้องค์กรของ 2) ด้านนโยบาย พบว่าหน่วยงานส่วนใหญ่มีการกำหนดนโยบายและแผนกลยุทธ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา เช่น การรวบรวมและเผยแพร่ การพัฒนาคลังสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา เป็นต้น 3) ด้านบุคลากร พบว่าบุคลากรแต่ละหน่วยงานขึ้นอยู่กับความต้องการและการจัดสรรอัตรากำลังจากส่วนกลางมหาวิทยาลัย 4) ด้านการจัดสรรงบประมาณ พบว่าทุกหน่วยงานได้รับงบประมาณสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดินเป็นหลัก 5) ด้านการจัดการสารสนเทศ พบว่าหน่วยงานส่วนใหญ่มีวิธีการดำเนินการจัดหาสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาโดย การจัดซื้อ การรับบริจาค การผลิตเอง และการขอยืมเพื่อจัดทำสำเนา ด้านกระบวนการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา มีดังนี้ 1) รูปแบบสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา พบว่าห้องสมุดเป็นหน่วยงานเดียวที่มีสารสนเทศภูมิปัญญา

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

An Article in Partial Fulfillment of the Requirements of the Thesis Submitted “Guideline for Information Management of Lanna Local Wisdom in Thai Universities.” the Master of Arts degree in Information Studies Faculty of Humanities Sciences at Chiang Mai University.

** นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, Email: zinderz161@gmail.com

Students of the Master of Arts degree in Information Studies Faculty of Humanities Sciences at Chiang Mai University.

*** อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.วรรษพร อารยะพันธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, Email: watsaporn@gmail.com

Advisor: Dr.Watsaporn Arayaphan, Library and Information Department, Faculty of Humanities Sciences, Chiang Mai University.

ท้องถิ่นล้านนาทั้งที่อยู่ในรูปสื่อตีพิมพ์ สื่อไม่ตีพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 2) กระบวนการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา พบว่า ห้องสมุดเป็นเพียงหน่วยงานเดียวที่มีกระบวนการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาที่ครบถ้วนตั้งแต่การวางแผนการดำเนินงาน การจัดหาและการรวบรวม การวิเคราะห์และจัดระบบ การจัดเก็บและการประมวลผล การบริการและการเผยแพร่ การสงวนรักษาและความร่วมมือและเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในเขตภาคเหนือตอนบน

คำสำคัญ: การจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา มหาวิทยาลัยในประเทศไทย

Abstract

This qualitative study aimed to explore conditions of information management of Lanna local wisdom in Thai universities. An interview schedule was used for data collection conducted with administrators and staff (3 agencies concerning with information management of Lanna local wisdom: 1) Library 2) Art and Culture agency and 3) Research agency in 8 provinces of upper Northern Thailand.). The results from the study in management part found that: 1) Agency structure - All agencies are under the university organization such as Main library, Arts and Culture, and Research Center. 2) Policy - Most agencies had the determination of policy and strategic plan about Lanna local wisdoms such as information acquisition and information distribution of Lanna local wisdoms and development database. 3) Personnel - A number of personnel of each agency was not the same, depending on needs and allocation of the central agency of the university. 4) Budget - All agencies receive the funding support from government budget. 5) Information management – majority of agency have the method of acquiring information on local wisdom of Lanna by buying, asking for donations, self-production and borrowing to make a copy.

The Information management processes of Lanna local wisdom are as follow: 1) The Information format of Lanna local wisdom found that the library is the only one agency that has information on Lanna local wisdom is available in printed materials, non-printed material and electronic database. 2) Information Management Processes of Lanna local wisdom found that the library was only one agency having the process of information management of Lanna local wisdoms. This included operational planning, seeking and collection, analysis and system arrangement, keeping and processing, service and dissemination, preserving and coordination/networking in Upper Northern Thailand.

Keywords: Information Management of Lanna Local Wisdoms, Information of Lanna Local Wisdoms, Thai Universities

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา คือ ความรู้ ความเชื่อ และประสบการณ์ของชาวล้านนากลุ่มต่างๆในเขตภาคเหนือตอนบน ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนเกิดเป็นความรู้ ความสามารถที่ฝังแน่น มีการพัฒนาองค์ความรู้ เครื่องมือ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและการดำรงชีวิต จนกลายเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น ภาษา รวมถึงงานศิลปะในแบบเฉพาะ ที่มีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยมีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ดั้งเดิมให้เข้ากับความรู้สมัยใหม่ (นภ คงดี, 2560 และ นิ่มนวล จันทรุญและเกวลี อ่อนเรือง, 2559) และมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งปรากฏในหลายรูปแบบประกอบด้วย สื่อตีพิมพ์ ได้แก่ เอกสารโบราณ หนังสือหายาก ผลงานวิจัย สื่อไม่ตีพิมพ์ ได้แก่ ซีดี รูปภาพ แผนที่ แบบจำลอง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา อันถือเป็นสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา (เสรี พงศ์พิศ, 2536, กฤษณา วงษาสันต์และคณะ, 2542 และ ขวัญชฎิล พิศาลพงศ์, 2554)

สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนานับว่ามีคุณค่าและความสำคัญ ถือเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีการใช้ความรู้ ทักษะและความเชื่อในการแก้ปัญหาการจัดการชีวิต การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของคนในท้องถิ่น ด้วยคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐในฐานะที่เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนประเทศ จึงหันมาให้ความสนใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้บริการข้อมูลแก่ประชาชน (อาภากร ธาตุโลหะ, 2546) รวมถึงหน่วยงานมหาวิทยาลัยซึ่งถือเป็นองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญในการช่วยสืบสาน อนุรักษ์ สงวนรักษา วิจัย และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์ต่อชุมชน จึงมีการจัดตั้งและมอบหมายภารกิจให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยตอบสนองบทบาทของมหาวิทยาลัยในด้านการจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (เจียมจิตร บวชไธสง, 2556)

ปัจจุบันสภาพการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเขตภาคเหนือตอนบน พบว่ามีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา 3 หน่วยงาน ได้แก่ 1) หน่วยงานด้านบริการสารสนเทศหรือห้องสมุด 2) หน่วยงานด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และ 3) หน่วยงานด้านการวิจัย ซึ่งทุกหน่วยงานต่างมีการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ทั้งในด้านการจัดเก็บ การรวบรวม และการบริการ และพบว่าหน่วยงานส่วนใหญ่ยังคงมีการจัดเก็บสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในรูปแบบสิ่งตีพิมพ์ อันแสดงให้เห็นว่าหนังสือ เอกสาร งานวิจัย ยังคงเป็นทรัพยากรสารสนเทศที่สำคัญต่อการศึกษาค้นคว้า และให้บริการแก่ผู้ใช้ (อาภากร ธาตุโลหะ, 2546 และ ภควัต ศรีสำราญ, 2547) โดยผู้ใช้ส่วนใหญ่เห็นว่าการแสวงหาสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนานั้น สามารถหาได้จากห้องสมุดเพียงแหล่งเดียวแต่ในความเป็นจริงแล้วห้องสมุดมิได้รวบรวม และจัดเก็บสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาได้ครอบคลุมทั้งหมด เนื่องจากสารสนเทศบางส่วนยังไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บางรายการไม่สามารถเผยแพร่ให้บุคคลทั่วไปทราบ และบางรายการเป็นสารสนเทศที่หายากและควรค่าต่อการอนุรักษ์ จึงมีการจัดเก็บและการ

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

รักษาที่ปลอดภัย ส่งผลให้สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนากระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ ในมหาวิทยาลัย โดยยังไม่มีการจัดเก็บสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาที่ชัดเจน (สมพร พุทธาพิทักษ์ผล, 2553)

จากสภาพการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนายังพบปัญหาหลายด้าน ทั้งในด้านโครงสร้างการบริหาร นโยบายและแผนกลยุทธ์ งบประมาณ บุคลากรและการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ขาดการเชื่อมโยงและการใช้งานร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการศึกษาสภาพการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในส่วนการบริหารจัดการในด้านโครงสร้างของหน่วยงาน นโยบาย งบประมาณ บุคลากรและการจัดการ และระดับปฏิบัติงานในกระบวนการด้านการวางแผนการดำเนินงาน การจัดหาและการรวบรวมสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา การวิเคราะห์และจัดระบบสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา การจัดเก็บและการประมวลผลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา การบริการและการเผยแพร่สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา การสงวนรักษาสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา และความร่วมมือและเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา เพื่อนำไปเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาแนวทางการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเขตภาคเหนือตอนบนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาสภาพการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเขตภาคเหนือตอนบน

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ และประสบการณ์ของคนไทยวนและชาวล้านนากลุ่มต่างๆในเขตภาคเหนือตอนบนที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนเกิดเป็นความรู้ ความสามารถที่ฝังแน่น มีการพัฒนาองค์ความรู้ เครื่องมือ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและการดำรงชีวิต จนกลายเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น ที่มีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยมีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ดั้งเดิมให้เข้ากับความรู้สมัยใหม่

2. สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา หมายถึง สารสนเทศทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน ทั้งหมด 8 จังหวัด ซึ่งถูกจัดเก็บในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อไม่ตีพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีเนื้อหาทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นใน 10 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านศาสนาและประเพณี ด้านโภชนาการ และด้านการศึกษา

3. มหาวิทยาลัยในประเทศไทย หมายถึง มหาวิทยาลัยในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ในประเทศไทย โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะมหาวิทยาลัยซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน ประกอบไปด้วยมหาวิทยาลัยทั้งหมด 3 กลุ่ม คือ 1) มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

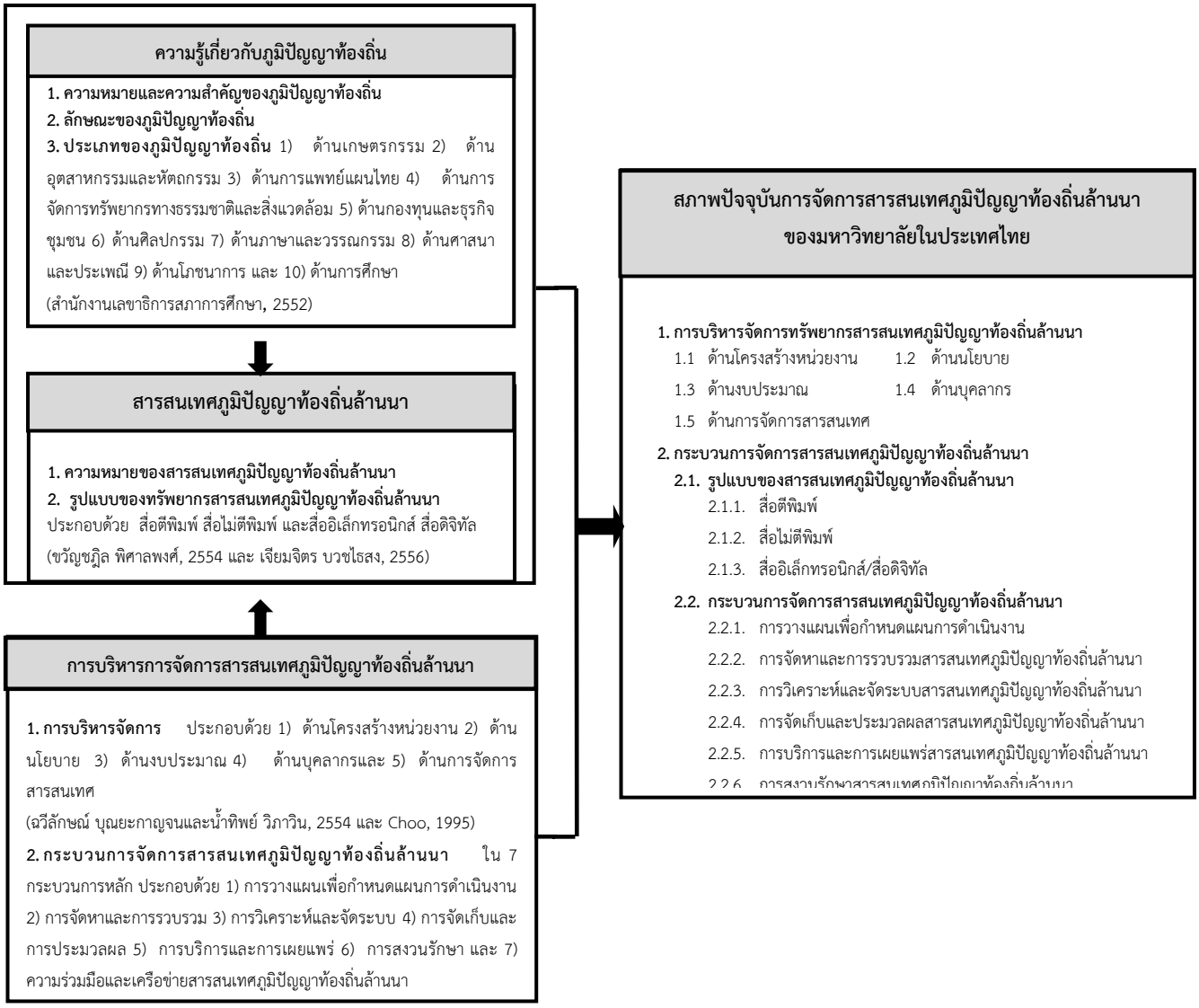
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยพะเยาและมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง 2) มหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และ 3) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เขตพื้นที่ภาคพายัพเชียงใหม่

4. การจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา หมายถึง กระบวนการในการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาประกอบไปด้วย 7 กระบวนการ ได้แก่ 1) การวางแผนเพื่อกำหนดแผนการดำเนินงาน 2) การจัดหาและการรวบรวมสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา 3) การวิเคราะห์และจัดระบบสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา 4) การจัดเก็บและการประมวลผลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา 5) การบริการและการเผยแพร่สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา 6) การสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา และ 7) ความร่วมมือและเครือข่ายทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) การศึกษาความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในด้านความหมาย ความสำคัญ ลักษณะและประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ซึ่งสามารถจำแนกได้ 10 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านเกษตรกรรม 2) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม 3) ด้านการแพทย์แผนไทย 4) ด้านการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน 6) ด้านศิลปกรรม 7) ด้านภาษาและวรรณกรรม 8) ด้านศาสนาและประเพณี 9) ด้านโภชนาการ และ 10) ด้านการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547) ซึ่งมีการจัดเก็บและบันทึกในรูปแบบของสื่อตีพิมพ์ สื่อไม่ตีพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์/สื่อดิจิทัล โดยเรียกว่า สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา (ขวัญชฎิล พิศาลพงศ์ , 255 และ เจียมจิตร บวชไธสง, 2556) และ 2) ศึกษาการบริหารและการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ในด้านการบริหารจัดการทั่วไปโดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ด้านโครงสร้างหน่วยงาน ด้านนโยบาย ด้านการจัดสรรงบประมาณ และด้านบุคลากร (ฉวีลักษณ์ บุณยะกาญจนและน้ำทิพย์ วิภาวิน, 2554 และ Choo, 1995) และกระบวนการจัดการทรัพยากรสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา 7 กระบวนการ ประกอบด้วย 1) การวางแผนเพื่อกำหนดแผนการดำเนินงาน 2) การจัดหาและการรวบรวม 3) การวิเคราะห์และจัดระบบ 4) การจัดเก็บและการประมวลผล 5) การบริการและการเผยแพร่ 6) การสงวนรักษาสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา และ 7) ความร่วมมือและเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา (ฉวีลักษณ์ บุณยะกาญจนและน้ำทิพย์ วิภาวิน, 2554 และ Choo, 2002) นำไปสู่กรอบแนวคิดในการศึกษาสภาพการบริหารจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ดังต่อไปนี้

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ขอบเขตการวิจัย

2.1 พื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกศึกษากลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐในประเทศไทย เขตภาคเหนือตอนบนจำนวน 8 จังหวัด ตามเกณฑ์การแบ่งของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ดังนี้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้บริหารในระดับศูนย์หรือสำนัก จำนวน 24 คน และ 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 24 คน ใน 3 หน่วยงานหลัก ประกอบด้วย 1) หน่วยงานห้องสมุด 2) หน่วยงานด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และ 3) หน่วยงานด้านการวิจัย กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มผู้บริหารในระดับศูนย์หรือสำนักและกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย เขตภาคเหนือตอนบนทั้ง 3 หน่วยงาน

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน 2 ชุด ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บริหาร เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้านนโยบายและแผนกลยุทธ์ บุคลากร งบประมาณและการบริหารจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา และ 2) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ปฏิบัติงาน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา รวมถึงศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา

2.4 วิธีดำเนินการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา การจัดการสารสนเทศ และกระบวนการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน และส่งแบบสัมภาษณ์แก่อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากนั้นจึงเริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยแนบแนวทางแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจประเด็นของคำถาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่เนื้อหา และนำมาสังเคราะห์เชิงระบบ (Systematic synthesis) เพื่อหาประเด็นร่วมในการอธิบายเนื้อหา แล้วสรุปข้อมูลสภาพการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสภาพการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย นำเสนอได้เป็น 2 ส่วน คือ สภาพการบริหารหน่วยงานและกระบวนการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1. สภาพการบริหารจัดการทรัพยากรสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารของหน่วยงานห้องสมุด หน่วยงานศิลปวัฒนธรรมและหน่วยงานวิจัย จากจำนวนผู้บริหารทั้งหมด 24 คน มีผู้บริหารให้ข้อมูล 22 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หัวหน้างาน และนักวิจัย ผลการวิจัยที่พบมีดังนี้

1.1 ด้านโครงสร้างหน่วยงาน พบว่า ทุกหน่วยงานเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้องค์กรของมหาวิทยาลัย โดยมีการตั้งชื่อหน่วยงานตามการจัดสรรการแบ่งส่วนการบริหารราชการ เช่น สำนักวิจัย สำนักหอสมุด สำนักส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม เป็นต้น

1.2 ด้านนโยบาย พบว่า หน่วยงานส่วนใหญ่มีการกำหนดแผนงานเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา โดยแผนการดำเนินงานดังกล่าวมีการกำหนดให้สอดคล้องกับนโยบาย วิสัยทัศน์และพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยในด้านการเรียน การสอน การวิจัย และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มีการกำหนดกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องในระดับหน่วยงาน มีแผนการดำเนินงานที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกล

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ยุทธ์การจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา นอกจากนี้ยังพบว่ายังมีหน่วยงานอีกหลายแห่งขาดนโยบายการดำเนินงานเกี่ยวกับสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในระดับปฏิบัติที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ขาดการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานจากบุคลากรและผู้ใช้บริการ ตลอดจนไม่สามารถปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ทั้งหมด เนื่องจากขาดงบประมาณและบุคลากรสนับสนุนในการปฏิบัติงาน

1.3 ด้านบุคลากร พบว่า หน่วยงานส่วนใหญ่มีจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน บุคลากรของแต่ละหน่วยงานมีจำนวนไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความต้องการและการจัดสรรอัตรากำลังจากหน่วยงานส่วนกลางของมหาวิทยาลัย ในด้านความรู้และความเชี่ยวชาญพบว่าหน่วยงานส่วนใหญ่มีบุคลากรมีความรู้ความเชี่ยวชาญในหลากหลายสาขา ประกอบด้วย ความเชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนา การปริวรรตติอักษรโบราณ คติชนวิทยา งานด้านพิพิธภัณฑ์ การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ในขณะที่หน่วยงานซึ่งไม่มีบุคลากรที่เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนามีความต้องการบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในสาขาเฉพาะด้าน เช่น ด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนา ด้านพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น และทุกหน่วยงานมีการพัฒนาศักยภาพความเชี่ยวชาญของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานโดยเข้าร่วมประชุม ดูงาน อบรม สัมมนา ในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับภาระงานของตนเอง

1.4 ด้านงบประมาณสนับสนุน พบว่า ทุกหน่วยงานได้รับงบประมาณสนับสนุนหลักจากงบประมาณแผ่นดิน รองลงมาคืองบประมาณรายได้ของหน่วยงาน เช่น ค่าเช่าสถานที่ ค่าจำหน่ายหนังสือและค่าจัดกิจกรรม Workshop แก่หน่วยงานอื่นๆ เป็นต้น และพบว่ามีหน่วยงานจำนวน 6 แห่ง ที่ได้รับงบประมาณจากแหล่งทุนอื่นๆ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด สำนักวัฒนธรรมเฉลิมราช มูลนิธิจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ เป็นต้น ซึ่งงบประมาณดังกล่าวนำมาใช้เพื่อการจัดการทรัพยากรสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา การพัฒนาบุคลากรและหน่วยงาน การจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ และค่าบำรุงดูแลรักษาอาคารสถานที่ของหน่วยงาน หากแต่ในปัจจุบันยังพบว่างบประมาณดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการสนับสนุนการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา

1.5 ด้านจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา พบว่า หน่วยงานส่วนใหญ่มีวิธีการดำเนินการจัดหาสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นโดย การจัดซื้อ การรับบริจาค การผลิตเอง และการขอยืมเพื่อจัดทำสำเนาสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา บางหน่วยงานมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา โดยจัดทำ link เชื่อมโยงกับแหล่งข้อมูลบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยผู้บริหารส่วนใหญ่ยังคงมีความต้องการจัดหาสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนารูปแบบสื่อตีพิมพ์ควบคู่กับการพัฒนาสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในรูปแบบดิจิทัล หน่วยงานส่วนใหญ่มีการพัฒนาฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา โดยซอฟต์แวร์ที่ใช้ในการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ซอฟต์แวร์สำเร็จรูป ที่หน่วยงานจัดซื้อเข้ามาโดยมีการเสียค่าอนุญาต (license) เพื่อการใช้งานลิขสิทธิ์ที่ถูกต้อง เช่น โปรแกรมระบบห้องสมุดอัตโนมัติ ALIST และ VTLS เป็นต้น 2) ซอฟต์แวร์ที่ใช้งานได้ฟรี ได้แก่ โปรแกรม Boxoft และ 3) ซอฟต์แวร์รหัสเปิด (Open Sources) เช่น Joomla, DSpace, OpenBiblio และ OMEGA เป็นต้น ในขณะที่บางหน่วยงานไม่มีการพัฒนาฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญา

ท้องถิ่นล้านนาเนื่องจากขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญและงบประมาณสนับสนุน แต่มีโครงการในอนาคตที่เห็นควรให้มีการพัฒนาฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา

2. กระบวนการจัดการทรัพยากรสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 22 คน ประกอบด้วย บรรณารักษ์/นักเอกสารสนเทศ นักวิชาการศึกษา เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไปและนักวิจัย พบว่ากระบวนการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย มีดังนี้

2.1 รูปแบบสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) สื่อตีพิมพ์ ได้แก่ ต้นฉบับตัวเขียน หนังสือและสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง (2) สื่อไม่ตีพิมพ์ ได้แก่ โสตวัสดุ ทัศนวัสดุ และโสตทัศนวัสดุ และ (3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์/สื่อดิจิทัล ได้แก่ ฐานข้อมูลและเว็บไซต์ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา โดยพบว่า หน่วยงานห้องสมุดเป็นหน่วยงานเดียวที่มีสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาครบทุกรูปแบบ ในขณะที่หน่วยงานด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมส่วนใหญ่มีเพียงสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในรูปแบบสื่อตีพิมพ์และสื่อไม่ตีพิมพ์ มีหน่วยงานเพียงส่วนน้อยที่มีการจัดเก็บและบริการสารสนเทศในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้วย ในขณะที่หน่วยงานด้านการวิจัยส่วนใหญ่มีเพียงสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในรูปแบบสื่อตีพิมพ์ ได้แก่ งานวิจัยและผลงานวิชาการซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา

2.2 กระบวนการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา จำนวน 7 กระบวนการ ประกอบด้วย

2.2.1 การวางแผนเพื่อกำหนดแผนการดำเนินงาน พบว่า หน่วยงานด้านห้องสมุดส่วนใหญ่มีการดำเนินงานตามแผนในการสนับสนุนการจัดหาและการบริการทรัพยากรสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ในขณะที่หน่วยงานด้านศิลปวัฒนธรรมและหน่วยงานด้านการวิจัยยังไม่มีการกำหนดแผนการดำเนินงานด้านสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีการดำเนินงานในทางปฏิบัติโดยเป็นหน่วยงานสนับสนุนการทำกิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา การสนับสนุนและส่งเสริมผู้ปฏิบัติงานในการทำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา

2.2.2 การจัดหาและการรวบรวมสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา พบว่า ทุกหน่วยงานมีวิธีการดำเนินการจัดหาสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นโดย การจัดซื้อ การรับบริจาคจากหน่วยงานต่างๆและบุคคลทั่วไป การผลิตเอง และการทำสำเนาโดยการถ่ายเอกสารและทำสำเนาในรูปแบบดิจิทัล รวมถึงการบันทึกข้อมูลโดยการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ เพื่อนำมาจัดทำเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา มีการรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในรูปแบบสื่อตีพิมพ์ สื่อไม่ตีพิมพ์ และสื่อดิจิทัล ซึ่งมีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นภาคเหนือและมีความสำคัญต่อการเรียน การสอน และการวิจัยเป็นหลัก

2.2.3 การวิเคราะห์และจัดระบบสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา พบว่า หน่วยงานห้องสมุดเป็นหน่วยงานเดียวที่มีการวิเคราะห์และจัดระบบสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาตามมาตรฐานมากที่สุด เนื่องจากมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะ ซึ่งพบว่ามีการจัดหมวดหมู่แบบทศนิยมของดิวอี้ (D.C.) และการจัดหมวดหมู่ระบบรัฐสภาอเมริกัน (L.C.) โดยใช้มาตรฐาน MARC21 และมาตรฐาน AACR2 มีการให้หัวเรื่องและสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงขอบเขตเนื้อหาท้องถิ่นภาคเหนือ เช่น "ภน" "ลน" "--เชียงใหม่" เป็นต้น รวมถึงมี

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

การกำหนดแนวปฏิบัติในการวิเคราะห์และจัดระบบสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาแก่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน ในขณะที่หน่วยงานด้านศิลปวัฒนธรรมและหน่วยงานวิจัยนั้นไม่มีบุคลากรที่เชี่ยวชาญโดยตรง จึงไม่มีการกำหนดแนวปฏิบัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีวิธีการจัดหมวดหมู่คือ จัดตามประเภทของทรัพยากร ใช้สีจำแนกประเภท การกำหนดเลขทะเบียนทรัพยากรเอง และบางหน่วยงานใช้วิธีการอ้างอิงเลขเรียกหนังสือตามห้องสมุดโดยไม่มีการพิจารณาไตร่ตรองว่าเลขเรียกดังกล่าวถูกต้องและบางหน่วยงานใช้วิธีจัดเก็บสารสนเทศรวมกันโดยไม่แยกประเภท เนื่องจากจำนวนของทรัพยากรสารสนเทศมีน้อยและไม่มีนโยบายการบริการยืม-คืนเหมือนหน่วยงานห้องสมุด

2.2.4 การจัดเก็บและการประมวลผลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา พบว่า หน่วยงานห้องสมุดมีความพร้อมในการจัดเก็บสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนามากที่สุด โดยจัดเก็บในห้องที่เป็นเอกเทศ จัดเก็บรวมกับทรัพยากรสารสนเทศอื่นๆ ในระบบชั้นปิดโดยมีเจ้าหน้าที่หยิบให้ และจัดเก็บในรูปแบบของฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการจัดการฐานข้อมูล ซึ่งผู้ใช้สามารถสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศผ่านระบบห้องสมุดอัตโนมัติ ในขณะที่หน่วยงานวิจัยบางแห่งมีการจัดทำฐานข้อมูลผลงานวิจัย ส่วนใหญ่มีการกำหนดสิทธิ์การเข้าใช้งาน โดยสมาชิกภายในมหาวิทยาลัยสามารถเชื่อมโยงกับเนื้อหาบทความวิจัยฉบับเต็มได้ ในขณะที่ผู้ใช้จากภายนอกจะสามารถเข้าถึงได้เฉพาะบทคัดย่อเท่านั้น ทั้งนี้งานวิจัยส่วนใหญ่จะมีหน่วยงานห้องสมุดรับผิดชอบดูแลแต่ว่ายังไม่ครอบคลุมผลงานวิจัยทั้งหมดเทียบเท่าหน่วยงานวิจัยซึ่งเก็บรวบรวมผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยทั้งหมด

2.2.5 การบริการและการเผยแพร่สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา พบว่า หน่วยงานห้องสมุดมีการให้บริการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาแก่กลุ่มผู้ใช้บริการทุกประเภท มีการกำหนดระเบียบการให้บริการเป็นลายลักษณ์อักษรและแสดงบนหน้าเว็บไซต์ของหน่วยงาน ในขณะที่หน่วยงานศิลปวัฒนธรรมและหน่วยงานวิจัยส่วนใหญ่ไม่มีระเบียบการใช้บริการที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่มักใช้วิธีการแนะนำแก่ผู้ใช้เป็นรายบุคคล ในด้านการเผยแพร่ ทุกหน่วยงานมีการนำเสนอสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในรูปแบบต่างๆ เช่น การเผยแพร่สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ในรูปแบบของเว็บไซต์ของหน่วยงาน การเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และการเผยแพร่สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในรูปแบบของการจัดนิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ชั่วคราวและพิพิธภัณฑ์ถาวร การเสวนา และการจัดพื้นที่การทำกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา

2.2.6 การสงวนรักษาสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา พบว่า หน่วยงานห้องสมุดและหน่วยงานศิลปวัฒนธรรมส่วนใหญ่มีการดำเนินงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา โดยพบว่ามีการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศประเภทสื่อตีพิมพ์โดยหุ้มปกแข็งเพื่อรักษาสภาพของหนังสือให้มีความคงทน แข็งแรง การซ่อมหนังสือกรณีหนังสือชำรุด ฉีกขาด บางหน่วยงานมีการทำเอกสารสำคัญให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล โดยทำการแสกนเนื้อหา แปลงไฟล์ และจัดเก็บลงฐานข้อมูลดิจิทัล รวมถึงการส่งเสริมการอนุรักษ์สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น เช่น การให้ข้อมูลการอนุรักษ์และบำรุงรักษาพับสา ใบลานแก่ชุมชนและวัด เป็นต้น ในขณะที่หน่วยงานวิจัยไม่มีกระบวนการดังกล่าว

2.2.7 ความร่วมมือและเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา พบว่า ทุกหน่วยงานมีความร่วมมือในการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในหลายระดับ โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ 1) ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย เป็นความร่วมมือระหว่างบุคลากรผู้ปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงาน เช่น หน่วยงานห้องสมุดและหน่วยงานวิจัย หน่วยงานห้องสมุดและหน่วยงานศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น 2) ความร่วมมือในหน่วยงานเดียวกัน เป็นความร่วมมือระหว่างบุคลากรที่ปฏิบัติงาน เช่น บรรณารักษ์งานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศและนักวิชาการคอมพิวเตอร์ เพื่อการวางแผนการพัฒนาฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา 3) ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน มีการดำเนินความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย ในการสร้างฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา หรือร่วมมือในการวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา รวมถึงการสร้างเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาเพื่อการเข้าถึงและใช้สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาร่วมกัน เช่น เครือข่ายคณะทำงานข้อมูลท้องถิ่น โดยการดำเนินงานของข่ายงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค (PULINET)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ด้านนโยบายของหน่วยงานส่วนใหญ่ยังขาดนโยบายในการดำเนินงานเกี่ยวกับสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในระดับปฏิบัติที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ขาดการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานจากบุคลากรและผู้ใช้บริการ ตลอดจนไม่สามารถปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ทั้งหมด เนื่องจากขาดงบประมาณและบุคลากรสนับสนุนในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภควัตร ศรีสำราญ (2547: 65) พบว่า การดำเนินงานด้านการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์และการให้บริการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น ของห้องสมุดอุดมศึกษามีเพียงส่วนน้อยที่มีนโยบายและการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ดังนั้นผู้บริหารของหน่วยงานควรเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์และมีความสนใจต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา เพื่อให้สามารถเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานได้ดียิ่งขึ้น มีการกำหนดนโยบายที่เน้นการสร้างผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา เช่น การสร้างผลงานวิจัย การสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา มีการวางแผนการปฏิบัติงาน โครงการ กิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ โดยการจัดประชุมบุคลากรในงานเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปัญหาและวิธีการแก้ไขงาน ตลอดจนมีการบริหารจัดการด้านงบประมาณสนับสนุน เช่น การจัดซื้อจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ วัสดุ ครุภัณฑ์ กิจกรรมและโครงการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา มีงบประมาณสนับสนุนบุคลากรในการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญของตนเองและบุคลากรที่รับผิดชอบให้เหมาะสม เพื่อให้การบริหารจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนามีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

2. ด้านการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ด้านรูปแบบสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา พบว่า หน่วยงานห้องสมุดเป็นเพียงหน่วยงานเดียวที่มีการจัดเก็บและบริการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาทั้งที่เป็นสื่อตีพิมพ์ สื่อไม่ตีพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในขณะที่หน่วยงานด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและหน่วยงานด้านการวิจัยส่วนใหญ่มีเพียงสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในบางรูปแบบซึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายและพันธกิจของหน่วยงาน ด้านกระบวนการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา พบว่า หน่วยงานทุกแห่งยังมีลักษณะการดำเนินงานในบางกระบวนการที่มีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านการวิเคราะห์และจัดระบบ พบว่าห้องสมุดเป็นหน่วยงานเดียวที่มีการวิเคราะห์และจัดระบบสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาตามมาตรฐานมากที่สุด เนื่องจากมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านนี้โดยเฉพาะ แต่ยังมีรูปแบบการจัดหมวดหมู่และการกำหนดสัญลักษณ์ที่แตกต่างกัน ในขณะที่หน่วยงานด้านศิลปวัฒนธรรมและหน่วยงานวิจัยซึ่งไม่มีบุคลากรที่เชี่ยวชาญโดยตรง จึงไม่มีการกำหนดแนวปฏิบัติแต่ใช้วิธีจัดตามประเภทของทรัพยากร ใช้สีจำแนกประเภท การกำหนดเลขทะเบียนทรัพยากรเอง การอ้างอิงเลขเรียกหนังสือตามห้องสมุดโดยไม่มีการพิจารณาไตร่ตรองให้ถูกต้องตามมาตรฐาน และจัดเก็บสารสนเทศรวมกัน เนื่องจากมีจำนวนน้อยและไม่มีนโยบายการบริการยืม-คืนเหมือนหน่วยงานห้องสมุด

ด้านการจัดเก็บและการประมวลผล พบว่าหน่วยงานห้องสมุดยังมีลักษณะการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาที่หลากหลาย เช่น รวมกับทรัพยากรสารสนเทศอื่นๆ ในชั้นเปิด บางแห่งจัดเก็บในชั้นปิด เนื่องจากเป็นเอกสารหายากและควรค่าต่อการเก็บรักษา บางแห่งมีการจัดแยกเป็นคอลเลคชันพิเศษ เพื่อให้สะดวกต่อการจัดเก็บและรักษา สอดคล้องกับงานวิจัยของภควัตร ศรีสำราญ (2547: 65) และเจียมจิตร บวชไธสง (2556: 92) ที่พบว่าหน่วยงานส่วนใหญ่จัดเก็บสารสนเทศภูมิปัญญาไทยรวมกับทรัพยากรสารสนเทศอื่นๆ บางแห่งจัดบริการในห้องที่เป็นเอกเทศ ด้านการบริการและการเผยแพร่สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานบางแห่งมีการกำหนดระเบียบการให้บริการเป็นลายลักษณ์อักษร ในขณะที่บางหน่วยงานไม่มีระเบียบการใช้บริการที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่มักใช้วิธีการแนะนำแก่ผู้ใช้เป็นรายบุคคล ทำให้ระเบียบการให้บริการของแต่ละหน่วยงานมีความแตกต่างและไม่สอดคล้องกัน จากแนวคิดของวรารักษ์ พัฒนเกียรติพงศ์ (2554: 10-23) กล่าวว่า หน่วยงานสารสนเทศท้องถิ่นควรมีการกำหนดระเบียบการใช้บริการ เพื่อให้เป็นกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติที่สอดคล้องในการให้บริการและเป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติงานของบุคลากรและเป็นระเบียบปฏิบัติให้แก่ผู้ใช้บริการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีประกาศอย่างเป็นทางการตามระเบียบของหน่วยงาน ด้านการสงวนรักษา ผลการวิจัยพบว่าหน่วยงานห้องสมุดและหน่วยงานศิลปวัฒนธรรมไม่มีนโยบายในการสงวนรักษาหรือมีมาตรฐานการสงวนรักษาอย่างชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับสมสรวง พฤติกุล (2554: 11-26) ที่กล่าวไว้ว่าความสำเร็จของการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่นจะสำเร็จขึ้นได้ ต้องประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือนโยบาย แผนการดำเนินงานมีมาตรฐาน แนวปฏิบัติ และแนวทางการปฏิบัติงานการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น ในขณะที่หน่วยงานวิจัยไม่มีนโยบายการดำเนินงานด้านนี้

ด้านความร่วมมือและเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานส่วนใหญ่ยังไม่มีการสร้างความร่วมมือระหว่างกันอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้การดำเนินงานบางครั้งมีความคาบเกี่ยวกันและเกิดความซ้ำซ้อนของงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของภควัตร ศรีสำราญ (2547: 66) พบว่าห้องสมุดส่วนใหญ่ขาดการประสานงานกับหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริการสารสนเทศภูมิปัญญาไทย ขาดความชัดเจนในการบริหารงบประมาณและกำลังคน จึงควรมีการกำหนดนโยบาย แผนงาน กิจกรรม และโครงการความร่วมมือในการพัฒนาสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาระหว่างหน่วยงาน เพื่อลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับวรารักษ์ พัฒนเกียรติพงศ์ (2554: 12-2) ที่กล่าวไว้ว่า เครือข่ายทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น เป็นรูปแบบหนึ่งของความร่วมมือที่จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการทั้งปัจจัยด้านกำลังคนให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีการบริหารงบประมาณและแหล่งทุนที่ใช้ดำเนินงานเพื่อการใช้ทรัพยากรสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกันและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้ จึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพตามวิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. การจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ได้มีการจัดการโดยมอบหมายให้หน่วยงานห้องสมุด หน่วยงานด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และหน่วยงานด้านการวิจัยทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดหา รวบรวมและบริการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา แต่พบว่าหน่วยงานส่วนใหญ่ยังไม่มีการดำเนินการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาที่มีประสิทธิภาพและมีกระบวนการดำเนินงานที่ไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้แต่ละหน่วยงานมีลักษณะดำเนินงานที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะหน่วยงานด้านการวิจัยซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รวบรวมองค์ความรู้ผลงานวิจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำไปต่อยอดนวัตกรรมและงานวิจัย ควรได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องและจริงจังในเรื่องของกระบวนการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ที่มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการดำเนินงาน การจัดหา การจัดเก็บ การรวบรวม การอนุรักษ์และการให้บริการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ในกลุ่มมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล พบว่าหน่วยงานแต่ละแห่งต่างมีการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาที่แตกต่างกัน ทั้งที่อยู่ในรูปแบบสื่อตีพิมพ์ สื่อไม่ตีพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แต่ทุกหน่วยงานต่างมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาที่หลากหลายและมีลักษณะโดดเด่นแตกต่างกัน ดังนั้นทุกมหาวิทยาลัยจึงควรมีการเชื่อมโยงข้อมูลทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาให้สามารถใช้งานร่วมกันได้ เช่น ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาของมหาวิทยาลัยในเขตภาคเหนือตอนบน คลังความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา เป็นต้น เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นทางด้านการเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาร่วมกัน และลดความซ้ำซ้อนของข้อมูล บุคลากรและงบประมาณ

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กฤษณา วงษาสันต์และคณะ. (2542). *วิถีไทย.* กรุงเทพฯ: เธิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น.

ขวัญชฎิล พิศาลพงศ์. (2554). “กลยุทธ์การจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น: ภารกิจของห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่อสังคมไทย.” อินฟอร์เมชั่น, 18(2), 55-71.

เจียมจิตร บวชไธสง. (2556). “การดำเนินงานสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นของห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ฉวีลักษณ์ บุณยะกาญจนและน้ำทิพย์ วิภาวิน. (2554). ความหมายและกระบวนการจัดการทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น. ใน *การจัดการทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น หน่วยที่* ***1,*** *21-24*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นภ คงดี. (2560). "ซุปเปอร์ฮีโร่แห่งล้านนา". Veridian E-Journal, Silpakorn University 10, 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม): 2906-2923.

นิ่มนวล จันทรุญ และเกวลี อ่อนเรือง. (2559). "แนวคิดการจัดการภูมิปัญญาวิถีคราวิถีภูไท" วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ 6, 1(มีนาคม - มิถุนายน): 250-263.

ภควัต ศรีสำราญ. (2547). “บทบาทของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

วรารักษ์ พัฒนเกียรติพงศ์. (2554). แนวคิดเกี่ยวกับการบริการสารสนเทศท้องถิ่น. ใน *การจัดการทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น หน่วยที่ 9, 10-4*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วรารักษ์ พัฒนเกียรติพงศ์. (2554). แนวคิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น. ใน*การจัดการทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น หน่วยที่ 9, 12-4*. นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมสรวง พฤติกุล. (2554). แนวคิดการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น. ใน *การจัดการทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น หน่วยที่ 9, 11-2.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมพร พุทธาพิทักษ์ผล. (2553). *การจัดการสารสนเทศจากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านนนทบุรีศึกษาเพื่อ ส่งเสริมบริการห้องสมุดสู่ชุมชน.* นนทบุรี: สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เสรี พงศ์พิศ. (2536). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมู่บ้าน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). *ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3 ภาคเหนือ.* กรุงเทพฯ: สำนักงาน.

อาภากร ธาตุโลหะ. (2546*). การศึกษาแหล่งสารสนเทศท้องถิ่นในตะวันออก.* ชลบุรี: สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยบูรพา.

ภาษาต่างประเทศ

Choo, C.W. (1995). Information Management and the Intelligent Organization: Roles and Implications for the Information Professions**.** In *Digital Libraries Conference Moving Forward into the Information Era, 81-99*. Singapore: Raffles City Convention Centre.

Choo, C.W. (2002*). Information management for the intelligent organization: The Art of scanning the environment***.** (3rd ed.). Medford, N.J.: Published for the American Society for Information Science and Technology.